EN UNA ORXATERIA VALENCIANA

ESTUDI INTRODUCTORI

En una orxateria valenciana fou estrenada al Teatre Principal de València el 15 de maig de 1869. Es tracta, doncs, de la segona obra del nostre autor que va assolir l'honor de ser representada al que llavors s'anomenava el primer coliseu de la ciutat, honor que, com s'ha dit en altra introducció, [1] havia estat buscat amb ànsia per Escalante durant molt de temps. Curiosament, però, no hi va haver, com al cas de *Bufar en caldo gelat*, un primer muntatge per al Teatre de la Princesa on, fins a aquell moment, havia obtingut Escalante els seus èxits més característics. Tampoc l'obra fou editada a les *Obres Completes* al volum i al lloc on cronològicament li correspondria, és a dir, al primer, i entre l'obra més a dalt esmentada i *Una nit en la Glorieta* (estrena el 20 de gener de 1870), sinó al tercer, juntament amb els últims textos de l'autor i no se'n conserva tampoc el manuscrit.

Escalante no qualifica *En una orxateria valenciana* com a sainet, sinó com a *juguete bilingüe*, tot seguint els variables i capritxosos criteris de classificació dels gèneres teatrals al segle XIX. [2] Hi ha, tanmateix, una certa lògica en aquesta opció en tant que el que prima en aquesta peça és un conflicte d'equívocs amorosos –dues parelles que juguen a fer-se gelosia els uns als altres– que l'acosta més a les constants tradicionals de la comèdia. L'embolcall de l'acció és, però, fortament costumista com, d'altra banda, passa sempre al teatre del nostre autor, el mateix pel que respecta a l'ambient com als personatges. En aquest sentit, cal destacar-ne especialment el de la Morena, enèrgica i mamprenedora dona del Grau, i el del jove enamorat Tofolet, que repeteix, tot i que una mica aigualits, alguns trets dels *majos* de les obres de la primera època de l'autor. [3]

* * *

[1] V. la introducció a *Bufar en caldo gelat*.

[2] Sobre la denominació dels gèneres teatrals al s. XIX, v. l'article de L. García Lorenzo, «La denominación de los géneros teatrales en España durante el siglo XIX y el primer tercio del siglo XX», *Segismundo*, 5-6 (1967), pp. 191-199.

[3] V. la introducció a *La sastresseta*.

Des del punt de vista de la mètrica, aquesta peça segueix l'esquema dominant d'aquest període, és a dir octosíl·labs, combinats en romanç i redondilles, aquestes darreres alternades lliurement amb quartetes, i una reduïdíssima presència de quintilles.

L'esquema és, doncs, el següent:

vv. 1-230	romanç á a	vv. 478-511	romanç á
231-242	quartetes	512-537	romanç é a
243-246	redondilla	538-541	redondilla
247-250	quarteta	542-549	quartetes
251-270	redondilles	550-553	redondilla
271-274	quarteta	554-557	quarteta
275-286	redondilles	558-561	redondilla
287-290	quarteta	562-595	romanç ó
291-302	redondilles	596-599	quarteta
303-320	romanç á a	600-607	redondilles
321-376	redondilles	608-611	quarteta
377-380	quarteta	612-619	redondilles
381-388	redondilles	620-623	quarteta
389-393	quintilla	624-639	redondilles
394-397	redondilla	640-643	quarteta
398-405	quartetes	644-655	redondilles
406-429	redondilles	656-659	quarteta
430-433	quarteta	660-663	redondilla
434-441	redondilles	664-667	quarteta
442-445	quarteta	668-683	redondilles
446-453	redondilles	684-687	quarteta
454-457	quarteta	688-691	redondilla
458-469	redondilles	692-696	quintilla
470-477	quartetes	697-700	redondilla

Les estructures estròfiques i la seua distribució percentual, són:

romanç	342 vv.	48,9 %
en á a	248 vv.	72,5 %
á	34	
ó	34	
é a	26	
redondilles	252	36,0 %
quartetes	96	13,7 %
quintilles	10	1,4 %

* * *

Per a la fixació del text hem seguit l'edició inclosa a les Obres Completes (OC). No es té constància que es conserve manuscrit de l'obra. Hi ha una primera edició, impresa per Juan Mariana y Sanz, editor, a

València, el 1869, i inclosa a la col·lecció *El teatro valenciano* (A), i una segona edició, de 1880, de P. Aguilar, que no hem pogut localitzar. Les variants entre la primera edició i la inclosa a les Obres Completes són mínimes, la qual cosa ens fa pensar que tampoc no n'hi hauria cap d'important entre aquestes i la segona, no consultada.

EN UNA ORXATERIA VALENCIANA

juguete bilingüe en un acto y en verso

representado por primera vez con éxito extraordinario
en el Teatro Principal de Valencia,
la noche del 15 de mayo de 1869,
en el beneficio de la dama joven doña Matilde Ruiz. [1] *

REPARTO

Reparto	Actores
La Morena	D.ª Amalia Mondéjar
Viçanteta	» Matilde Ruiz
Mariana	» Dolores Perlá
El sinyor Miquel	D. Leandro Torromé
Tofolet	» Juan Reig
El sinyor Josep	» Juan Aparicio
D. Eugenio	» Virginio Cabalote
Ximet	» Niño Cañizares

Al señor don Elías Martínez y Boronat [2]

Querido amigo: Ofrecí dedicar a usted este juguete,
si alcanzaba un éxito lisonjero. Éste ha superado mis esperanzas,
proporcionándole el gusto de cumplir lo prometido a su afmo s.s.

el autor. ª

* Les notes textuals i crítiques d'aquesta obra es troben a les pp. 577-579.

ACTO ÚNICO

El teatro representa el interior de una horchatería valenciana, con mesas y sillas blancas, ordenadas a los lados de la escena. Tres puertas; dos laterales: la de la izquierda conduce al interior de la casa; la de la derecha, a la cocina. Junto a la de [b] *foro, que da a la calle, habrá un aparador y encima de éste una garrafa, platos de loza fina, vasos, algunas naranjas, etc. Al lado de aquél, dos garrapiñeras. Al levantarse el telón, aparece el señor Josep, sentado detrás de una mesita en forma de mostrador, que estará colocada a la derecha, en primer término. Don Eugenio, sentado a la primera mesa de la derecha, refrescando y leyendo un periódico. Tofolet, sentado a la mesa de enfrente. De pie, y a su lado, Viçanteta. Algunas mujeres, sentadas en último término, tomando chocolate. Mariana, sirviendo a las mesas.*

ESCENA PRIMERA

Viçanteta, Mariana, Tofolet, don Eugenio, el sinyor Josep y dos mujeres.

JOSEP. ¿Què em tinc que cobrar?

MARIANA. Un sou.[3]

JOSEP. Poc m'agrà este ral de plata.

Observando uno que le ha dado Mariana.

MARIANA. Duga'l; prenga esta pesseta *Dándole una peseta.*
i cobre's de la so Clara
un gotet d'a huit.

TOFOLET. No hu negues: 5
jo veig que sempre te gasta
molt de palique. *Señalando a don Eugenio.*

VIÇANTETA. Tu en tots
els que vénen a esta casa
tens quimera,[4] i és precís
que hu prengues en molta calma. 10
Jo els done per la corrent,
ja veus, que si els escamara,
a soles de les propines
digues, ¿tindria en la caixa
una hermosura de roba[5] 15
com la que tinc?

TOFOLET. ¡Sort gitana!
Mentres ací tu servixques...

VIÇANTETA. Pues no hi ha remei, aguanta't.
Ignores tu que mon pare
li donà a l'amo paraula 20
que d'ací no me trauria
hasta casar-me, i per ara
tu no penses, ni pots...

TOFOLET. Però
puc tirar la barca a l'aigua,
i el millor dia m'assente 25
per lo matí en esta taula,
i al romansero que vinga
en excusa de l'orxata
a gastar en tu brometa,
en eixir porta una calda.[6] 30
Voràs com als quatre dies
ningú s'acosta a esta casa:
si no, ¡veges l'escolà!
En quant me guipa, s'esvara;
però jo l'empomaré, 35
i en agarrar-lo...

VIÇANTETA. ¡Estàs gàbia!

TOFOLET. Bueno, bueno: ell i eixe[c] atre,
els dos s'enjuassen massa.

VIÇANTETA. Les manies no les curen
els doctors.

D. EUGENIO. Oye, muchacha. *Llamando a Viçanteta.* 40

TOFOLET. ¡Pues! Ja te crida: ¿què tal?

MARIANA. Vosté, mitja[7] i l'aigua clara.

A una de las mujeres, entrando en la cocina y saliendo luego con un plato y una jícara de chocolate y un vaso.

TOFOLET. ¡Me dóna eixe home una febra!
VIÇANTETA. Jo t'explicaré la causa...
TOFOLET. ¡Tot mentires!
D. EUGENIO. ¡Vicentita! *Llamándola.* 45
TOFOLET. ¿No repares en quin[a] ànsia?...
Ara no vullc que el servixques,
¿hu entens? Que el servixca l'atra.
VIÇANTETA. És precís...
TOFOLET. ¿Com? Si t'acostes,
no et mire més en la cara. 50
JOSEP. Però, xica, ¿tu estàs sorda?
VIÇANTETA. Vaig: no prevaliques.[8]
TOFOLET. ¡Falsa!
Adiós, pues. *Levantándose.*
VIÇANTETA. Hasta que tornes.
TOFOLET. Primer, que em trenque una cama.

Vase por el foro, entrando nuevamente cuando lo marquen los versos.

VIÇANTETA. Estes anaes sol ell fer-les 55
set voltes a la setmana.
D'ací a un quart torna més manso
que un borrego.

Llegándose a don Eugenio y dando la espalda a la mesa que ocupaba Tofolet.

JOSEP. Me socarra
eixe chiquillo; cal dir
que ella, en vore'l, ni despatxa 60
ni sossega en ningun puesto.
TOFOLET. Me s'ha olvidat la petaca. *Llegando hasta la mesa donde se la habrá dejado olvidada.*
JOSEP. Ja torna; ¡açò és el dimoni!
Ell sempre una cosa u atra
s'ha d'olvidar; lo bonico 65
és que mai pren ni se gasta...
D. EUGENIO. Toma... *Dándole una moneda a Viçanteta.*

VIÇANTETA. Sobran dos reales.
D. EUGENIO. Son para ti.
VIÇANTETA. Tantas grasias.
D. EUGENIO. Mucho más vale la dicha
de mirar tu linda cara.
VIÇANTETA. Otra quisiera usté ver *Bajando la voz.*
así, tan cerca...
TOFOLET. ¿I li parla *Observándolos.*
en secret? ¡Voto a m'agüela! [d]

Las mujeres vanse por el foro.

¡Vullc vore com m'enganyava!
JOSEP. ¿No hu dic? Ja tenim el bulto. [9]
D. EUGENIO. Estoy aquí de atalaya,
y mis ojos de la puerta
ni un momento se separan.
VIÇANTETA. Con su tío saldrá luego.
D. EUGENIO. ¿Hablaste con ella?
VIÇANTETA. ¡Vaya!
D. EUGENIO. Cruel, ¿y no me lo dices
más pronto? Prosigue; acaba.
VIÇANTETA. ¡Chesús! Usté se desase *Riéndose.*
como la sal en el aigua.
TOFOLET. ¡I se riu! Miren la boca
per a riure's com l'eixampla.
¡Bonica la fas! ¡Pareix
el cornaló [10] d'una manta!
VIÇANTETA. Tengo para usté un regalo.
D. EUGENIO. ¡Oh, dicha! ¿Leyó mi carta?
VIÇANTETA. Se la subí por el poso, [11]
como todas.
TOFOLET. No és poc llarga
la raonamenta.
VIÇANTETA. Y luego
mandó pa que le entregara
esta rosa. *Dándole una que llevará [e] prendida en el pecho.*
D. EUGENIO. ¡Prenda mía! *Besándola.*
TOFOLET. ¡Rejudes! *Dando una palmada sobre la mesa.*
JOSEP. ¿Vosté cridava? *Levantándose y llegando a la mesa.*
¿Vosté ha demanat?...
TOFOLET. ¡Mal rayo

no els fera cendra!
JOSEP. ¿Quin aigua?... [12]
TOFOLET. ¡Home, fuixca!
JOSEP. Ningú em corre.
TOFOLET. A mi tampoc.
JOSEP. ¡La criança, 100
sobretot! ¡Quin parroquià!
VIÇANTETA. Contestasión a su carta
dijo que hoy mismo daría.
D. EUGENIO. Aún volveré esta mañana
por si acaso; adiós, pimpollo. 105

Despidiéndose, vase por el foro. Viçanteta, tomando el vaso de encima de la mesa, desaparecerá por la puerta de la cocina, sin reparar en Tofolet.

ESCENA II

Dichos, menos Viçanteta, don Eugenio y las dos mujeres que, en la escena anterior, después de tomar chocolate, [f] se marcharon por el foro. Mariana, sentada en último término.

TOFOLET. ¡M'ha quedat fet una estàtua!
Ni valdre'm puc: ¡si estic més
gelat que un cabàs de grava!
JOSEP. Vosté va a tornar-se loco.
TOFOLET. Este tio me faltava. 110
JOSEP. En eixa xica, és precís
que es desenganye; se cansa
debaes.
TOFOLET. ¿I a vosté qui el fica
en camisa d'onze vares? [g]
JOSEP. D'esta casa sóc jo l'amo. 115
TOFOLET. Lo que jo faré és minar-la
i pegar-li foc.
JOSEP. ¡Qué bruto!
Quan Viçanteta per Pasqua
la col·locà ací son pare,
ell me digué: en Saragata, [13] 120
absolutament li priva
que parle ni una paraula.
TOFOLET. ¡Qu[è] ha de privar!

JOSEP. Si vosté
d'ací la trau, i se casa,
¡quin avío! No té un xavo. 125
TOFOLET. Perquè no vullc.
JOSEP. ¡Bona traça!
TOFOLET. ¿No podrà ser?
JOSEP. ¡Home, calle!
TOFOLET. Sols perquè se mossegara
vosté.
JOSEP. ¿Jo? ¿Quin interés?...
En igual salari, un[a] atra. 130
TOFOLET. Mes com ella té eixe aire,
i als parroquians els fa gràcia...
El dia que se les guille, [14]
ací no s'acosta un[a] ànima.
JOSEP. *[Apart]* [h] No diu mal. *[Alt]* Vosté ensomia. 135
TOFOLET. Com jo de la seua estampa
no haguera ja renegat...
JOSEP. I ha fet muy rebién: aguarda,
tot lo que és de salamera
eixa chiquilla, és de falsa. 140

ESCENA III

Dichos y la Morena, por el foro, vestida al uso de las marineras del Grao, y llevando una cestita debajo del brazo.

MORENA. Sinyor amo.
JOSEP. ¡La Morena!
¡Bona vista!
MORENA. Saragata,
¿ací estàs tu?
TOFOLET. Ací estem tots.
JOSEP. ¡Dona, saps que ja estranyava
tants de dies sinse vore't 145
per ací!
MORENA. De la tartana
baixe ara mateix.
JOSEP. Jo dia:
una de dos, o està mala
o s'ha tornat a casar.
MORENA. *[Apart]* Pues en bona ocasió parla. 150
[Alt] He [i] estat en quatre sagnies.

JOSEP. ¿De veres?
MORENA. ¿No em veu la cara?
JOSEP. ¿I no t'has mort?
MORENA. Mala hembra
nunca muere ni desmaya,
per més que hu desitge alguna... 155
¡Jesús, perdoneu-me![j]
JOSEP. Vaya,
tu t'entens.
MORENA. I balle a soles.
TOFOLET. A tu, eixe geni te mata.
MORENA. No hu cregues: jo sóc del Grau...
TOFOLET. Ídem.
MORENA. I res m'acovarda. 160
¿Saps lo que jo dic? Pesar,
d'ací no tens que passar. *Señalando a la garganta.*
I enseguideta, bollet,
pastilla i got d'a[k] quinzet.
TOFOLET. ¡Alça, món!
MORENA. ¡Aixina es canta!
¡Oi! ¡Y muérase la muerte! 165
JOSEP. A tu, l'humor mai te falta.
MORENA. Pues hui me la pegaria
en lo lusero del alba.
Atenga: ¿aquella persona

Llevando al sinyor Josep a un lado, y hablándole en voz más baja.

sol vindre per esta casa? 170
JOSEP. ¿Qui dius?
MORENA. El de les sotanes.
JOSEP. ¿El escolà?
MORENA. Just.
JOSEP. Mai falta
dos o tres voltes al dia.
MORENA. ¿Tan a sovintet?
JOSEP. No marra.
MORENA. ¿Pues creurà que en mes i mig 175
no he vist jo la seua estampa?
JOSEP. ¿Tu?
MORENA. ¡De un seco sin llover,
la vespra de caure mala
se despedí, i esta és l'hora
que no ha tornat!
JOSEP. ¿I t'estranya? 180

MORENA. Si per l'Ascensió devíem
haver-se casat ja.
JOSEP. ¡Calla!
¿De veres? ¿Tu en Matadones?
MORENA. A mi eixe nom no m'espanta.
Li l'han tret perquè ha enviudat 185
quatre voltes.
JOSEP. Pues no és mala
recomanació.
MORENA. Una amiga,
Pepeta la Currutaca,
m'ha dit: en l'aiguaderia
és a on ell la vida passa. 190
¿Luego ací és a on té les cites?
JOSEP. Tal volta alguna beata...
MORENA. Jo sols desitge trobar-lo.
¡Ai, si davant me se planta!
Home, ¿a vosté li pareix? 195
JOSEP. ¡Sí que seria castanya!
¿I eixa coneixença?...
MORENA. Un dia
me'l trobí en casa la Sàvia;
jo vaig anar per uns números,
i ademés, com ell estava 200
de col·lector en lo Niño,
quan m'eixia la medalla...
en un any m'ixqué deu voltes:
¡era molta sort! [15]
JOSEP. Sí, massa.
MORENA. Vol dir que s'enamorà. 205
Jo li prenguí llei, i ara,
al cap d'un any de festeig,
quan per tot el Grau s'escampa
la nostra boda...
JOSEP. ¡Quin marro!
MORENA. ¿Ell marro a mi? D'una cama 210
el nugue com a un pollastre,
hasta cumplir la paraula
que em donà: ¡bova és la xica!

ESCENA IV

Dichos y Viçanteta por la puerta de la cocina.

VIÇANTETA. ¡Ja està ací el que se n'anava *Reparando en Tofolet y sentándose en último término.*
p'a no tornar mai! ¡Com sempre! 215
Sinyor, dalt el crida l'ama.
MORENA. I jo no li he preguntat
per ella...
JOSEP. Vaig; un poc mala
la tinc també.
MORENA. Diga-li
que he vengut a visitar-la; 220
li duc un percal francés...
I a vosté, per a que sàpia
que la Morena l'estima...
Açò únicament li hu guarda
al sinyor amo; repare 225
quin atao de banos. [16] *Sacándolos de la cesta.*
JOSEP. ¡Vaya!
A fe que els últims...
MORENA. Atenga:
éstos son canela en rama.
JOSEP. Ara me criden; después
munta si vols. *Vase por la derecha.*
MORENA. Bueno, vaja. 230

ESCENA V

La Morena, Viçanteta, Tofolet y Mariana.

MORENA. ¡Eu, que ací estem ben servits! *Sentándose a la mesa de Tofolet.*
De les dos, ninguna es mou.
MARIANA. ¿Què pendrà? *Levantándose.*
MORENA. Mitja en bescuits,
i una mescleta [17] d'a sou. [18] *Vase Mariana por la puerta de la cocina, saliendo luego con el chocolate.*

De desmai m'estic caent, 235
i al plat li faig[l] poc halago.

TOFOLET. Jo un got m'ha pres d'aiguardent
a la *minié*,[19] d'un trago.

MORENA. ¿I se treballa molt ara?

TOFOLET. En deu dies no he[m] enganxat. 240
Faig[n] asientos p'Almenara,
mes com l'haca s'ha encoixat...

MARIANA. Vaig a dur-li la mescleta. *Dejando el chocolate encima de la mesa y trayendo luego el refresco.*

MORENA. ¿Vols xocolate?

TOFOLET. Profit.

MORENA. Tofolet, pren un bescuit. 245

TOFOLET. No [e]n vullc.

MORENA. Una sucaeta.

TOFOLET. Gràcies...

MORENA. ¡Pues tindria llanços!

TOFOLET. *[Apart]* Ja que està present la ingrata...
Por Viçanteta.

MORENA. Vinga, anem, manco romanços,
sinó, em lleve la sabata. 250

VIÇANTETA. ¡Vaja un crio!

TOFOLET. ¡El cor me robes
en eixe mimo!

VIÇANTETA. ¡Ai, Sinyor,
quants se moren de calor!

MORENA. Si no la prens, te la trobes.

TOFOLET. ¡Quin geniet! Eixe arromango 255
al teu home el consumia.

MORENA. Aquell, quan me contradia
li fea ballar el tango.

TOFOLET. Poc en morir-se pergué.

MORENA. En los genis no nugàvem, 260
de modo que sempre estàvem
mata'm tu i te mataré.
Ell, preciant-se[o] de valent,
volia fer en mi alarde,
mes com jo no m'acovarde 265
ni d'un home, ni de cent...

TOFOLET. ¡Bona eres tu!

MORENA. Millor cor
en poques el trovaràs.
Tinc un prompte i nada más.

TOFOLET. ¡Ja sé que vals un tesor! 270
Jo de mi sols te puc dir

que per tots estils m'agraes.
VIÇANTETA. ¡Pues m'acabe de morir!
¿Tu no sents quines xarraes? *A Mariana.*
TOFOLET. A no ser jo tan parat 275
i tan curt, fa ja molts dies
que les meues agonies
t'haguera comunicat.
MORENA. ¿De veres?
VIÇANTETA. ¡Xica, què escama!
TOFOLET. *[Apart]* Per si t'alabes, xas eixa. *Por Viçanteta.* 280
MARIANA. Se va enredrant la madeixa.
MORENA. Anem dalt a vore a l'ama. *Levantándose.*
TOFOLET. ¿Te'n vas quan el meu voler
anava jo a declarar-te?
MORENA. Si tens ganes de burlar-te, 285
compra't un mico estranger.
TOFOLET. ¿Jo, burlar-me? ¡Alça, morena!
Eixe garbo, ¿a qui P no exalta?
MORENA. ¡Oi! !És que, canela buena! *Vase por la izquierda.*
TOFOLET. ¿Te'n véns? Un asiento falta; 290
ja parlarem, Salvaora.
VIÇANTETA. ¡*Ja, ja, ja, jai*, quin sofoco!
¡Agarreu-lo, que està loco!
TOFOLET. ¿Què deu ací eixa sinyora?
VIÇANTETA. So mal home...
TOFOLET. A mi, ni xut; 295
li he fet ja la despedida.
VIÇANTETA. Bueno, pues; com si en la vida
mos haguérem conegut.
TOFOLET. Vergonya em dóna...
VIÇANTETA. I a [e]spai
en lo que parla.
TOFOLET. ¿Parlar 300
jo de vosté? ¡Ni pensar!
VIÇANTETA. Home, allargue's.
TOFOLET. Hasta mai. *Vase por el foro.*

ESCENA VI

Viçanteta y Mariana.

MARIANA. Està loco; encara guanyes.
VIÇANTETA. Més que loco.
MARIANA. ¡Xica, calla!
¡Pues no res, a la Morena 305
quin modo de *jalearla*!

¡Goleta,[20] i pedre tu el temps
en eixe xaval! ¿No és llàstima
que, tenint atres partits?...

VIÇANTETA. Mira lo que dic, Mariana: 310
en tal de vengar-me, si
demà mateix no em casava,
¿en qui diré?...

MARIANA. ¿En Matadones?

VIÇANTETA. ¡Xica!...

MARIANA. Pues a fe que és mala
proporció.

VIÇANTETA. ¡Però és tan lleig! 315

MARIANA. En quant la vista se faça,
eu, i ell està persuadit
que el vols.

VIÇANTETA. Jo li hu dic en xansa.

MARIANA. Pues, filla, jo en lo teu puesto...
Mira-lo; en bon punt aguaita. 320

ESCENA VII

Dichas y el sinyor Miquel por el foro.

MIQUEL. Xiquetes...

VIÇANTETA. En la memòria
el teníem, so Miquel.

MIQUEL. ¿De veres? ¡Ací està el cel,
els serafins i la glòria!
Hu trobe açò tan hermós, 325
m'agrà tant, que des del dia
que entrí ací, la sacristia
me s'entoixa un calabós.
Però, ans que me veja negre,
¿aquell[q] judio arrastrat?... 330

VIÇANTETA. ¿Tofolet? L'he[r] despatxat
i per a sempre.

MIQUEL. ¡M'alegre!
Eu, que hui el calor abrasa.

VIÇANTETA. Açò està fresquet i ombriu.

MIQUEL. Jo, ni en l'hivern ni en l'estiu 335
eixiria d'esta casa.

VIÇANTETA. Bon adelanto.

MIQUEL. ¿Hu critiques?
ací, a tothora se veu
lo millor que ha criat Déu

entre les xiques boniques. 340

VIÇANTETA. ¡So Miquel!...

MIQUEL. ¡Perc la chaveta!

VIÇANTETA. Fa ponent,[s] no s'arrebate;
vés i trau-li el xocolate.

MIQUEL. I un got d'a mitja pesseta.

MARIANA. ¿D'a mitja pesseta? *Entrando en la cocina y saliendo con el refresco cuando lo marquen los versos.*

VIÇANTETA. ¡Un pico! 345
¿Quin sant vol hui celebrar?

MIQUEL. He tengut un soterrar,
un soterrar molt bonico,
vullc dir, *lujós*: molta cera.

VIÇANTETA. ¿Haurem tocat qüens?...[21]

MIQUEL. Lo just: 350
si tots els dies n'haguera
quatre o cinc, seria un gust.

VIÇANTETA. ¡Vosté es farà ric molt prompte!

MIQUEL. El dilluns per lo matí
vint-i-set gojos cantí: 355
a dihuité,[22] trau el compte.

VIÇANTETA. ¿Què mòmios, eh?

MIQUEL. No són lletjos.
Quan tu sigues ma muller,
voràs quin goig t'han de fer
els casaments i els batejos. 360
Hasta entonses, viuré en pena,
però mentres, és prudent
que no s'entere la gent.
[Apart] ¡Si hu sabera la Morena!

VIÇANTETA. ¡D'ací que aplegue eixe cas! 365

MIQUEL. ¡Dona, per Déu! ¡Si he trobat
a ton pare, i ham quedat
en eixir prompte del pas!

VIÇANTETA. ¿A mon pare li hu ha dit?
Mal me sap; vosté té ganes... 370

MIQUEL. Reina de les escolanes,
¡pues si me tens sofregit!
¿No coneixes que me mata
la tardança hasta que et peixque?

VIÇANTETA. Anem, so Miquel, refresque, 375
que ja li porten l'orxata. *Dejándola Mariana encima de la primera mesa de la izquierda.*

MIQUEL. ¡Quin refresc, valga'm san[t] Roc!
¡Quan des del cap als uñeros
està socarrant-me el foc
d'eixos ulls saragateros! 380
¿Tu prens a broma el martiri
que per tu passa este cos?
¡Si jo estava així de gros
i m'ha quedat com un ciri!
VIÇANTETA. No tant...
MIQUEL. Per a que t'esglaies, 385
jo t'amostraré el roquet:
fa poc em venia estret,
i ara el duc en quatre gaies.[23]
VIÇANTETA. ¡Pobret meu!
MIQUEL. ¡Boca melosa!
¡Ferit el cor se dessagna 390
per eixa boca preciosa,
retrato de la gloriosa
santa Gertrudis la Magna!
¡Pues tant de patir m'abona,
cura'm prompte i dóna'm l'alta, 395
perquè tu no saps la falta
que en ma casa fa una dona!
¡Jo viure no puc aislat!...
Però cavil·lar te veig:
¿de pensament has mudat? 400
¿No me respons?
VIÇANTETA. *[Apart]* ¡És tan lleig!
MARIANA. I no el planys, en tan mal pago
com et dóna aquell petate.[24] *Vase por la puerta de la cocina.*
MIQUEL. Si m'has de dar un mal trago,
ans que prenga el xocolate. 405
VIÇANTETA. Si està de Déu...
MIQUEL. ¿Per què no?
En tal que sigam constants.
VIÇANTETA. ¡Mire, encomane-hu als[t] sants
de la seua devoció!
MIQUEL. Els sants mos trauran del pas. 410
VIÇANTETA. Vosté, que els cuida i asea.
MIQUEL. Just: per la molta franquea
que tinc en ells, no em fan cas,
¡Ningú dels del *flor santorum*[25]
podrà fer lo que eixe cor! 415
Visenta, seca el meu plor:

consolatrix aflictorum.[26] *Arrodillándose a los pies de Viçanteta.*

VIÇANTETA. ¿Què fa vosté? Alce's, per Déu.
MIQUEL. ¡Viçanteta!
VIÇANTETA. Me sofoca...
MIQUEL. Deixa'm refrescar la boca 420
besant eixes mans de neu.
VIÇANTETA. Fuixca o me'n vaig, jo no aguante...

ESCENA VIII

Dichos y Ximet por el foro.

XIMET. So Miquel, ¿toque el rotglet?[27]
Viéndole arrodillado.
VIÇANTETA. ¡L'acòlit!
MIQUEL. ¡Este pillet!
XIMET. ¿Està ja al sanctus?
MIQUEL. No et plante 425
un calbot per farolero...
¿Quin sanctus?
VIÇANTETA. Molt bé li ha estat.
XIMET. Com l'he[u] vist agenollat...
MIQUEL. ¡Embustero!
XIMET. ¡Sí, embustero!
VIÇANTETA. *[Apart]* Vullc riure'm, i com esclate, 430
va a vore's en un afronte.
MIQUEL. ¿I què vols tu?
XIMET. El xocolate
del pare Josep. *Va Viçanteta a sacarlo.*
MIQUEL. Pues prompte;
acabant, li dius que ací
t'entretenen, i si et pilla 435
voràs tu...
XIMET. ¡Com se l'engrilla![28]
A mi, que sóc teulaí.
MIQUEL. Ja pots pendre'l, i a volar. *Sentándose a la mesa y refrescando.*
XIMET. Xica, ¿què tal, eh, què tal?
Tomándoselo a Viçanteta.
VIÇANTETA. Este acòlit és més mal... 440
XIMET. ¿Eh? ¡Com se la sap buscar!
¡No et fies!
VIÇANTETA. ¡Ai, monyicot!
XIMET. Te cantarà el gori-gori:

quatre ne té ja en lo clot.
¿I Tofolet? ¡Quin sambori!... 445

VIÇANTETA. ¿Tu te'n vas d'ací?

XIMET. En saber-ho...

VIÇANTETA. ¡Mà que està gelant-se! *Por el chocolate.*

XIMET. ¡Guapo! [29]

Metiendo el dedo pequeño en la jícara y lamiéndoselo.

VIÇANTETA. Si te veu, t'arrima un lapo. [30]

XIMET. ¿Ell? Ni tampoc polisero.

MIQUEL. No tingues pressa; quan véns 450
ací, pareix que t'ajoques.

XIMET. Ja vaig.

MIQUEL. Enseguida toques
a misa d'onze, ¿hu entens?

XIMET. ¿I tinc que ajudar-la? *De mal humor.*

MIQUEL. ¡És clar!

VIÇANTETA. ¿No traus sempre propinetes? 455

XIMET. ¿Vol que ixca jo a replegar
després p'a les animetes? [31]

MIQUEL. ¿Tu en lo plat? ¡Si agarre un tranco!
¡Poca vergonya! ¡Este xic!... *Indicando la acción de sacar dinero del plato.*
Les ànimes, en castic 460
devien deixar-te manco.

VIÇANTETA. Chico, ¿això fas tu?

XIMET. És més burro...
Diu allò que li ve al cap;
a estar jo manco, qui sap
si vosté estaria curro. 465

MIQUEL. ¡Santa Rita! ¡Hui l'ofegue!

VIÇANTETA. És un xic; deixe-lo estar. *Interponiéndose.*
¿Tu saps lo que has dit?

MIQUEL. ¿Deixar?
¡Mala llengua! *Dándole un pescozón.*

XIMET. ¡A mi no em pegue!
¡No em pegue!

MIQUEL. I t'arrancaré... 470

XIMET. ¡Com arribe a fer-me mal!...

VIÇANTETA. Dus eixe plat. *Quitándoselo y dejándolo encima de la mesa.*

XIMET. ¡Si vosté
fóra de mon parigual! [32]

VIÇANTETA. Vés-te'n.
XIMET. No vullc.
VIÇANTETA. ¡Quin valor!
XIMET. Com se coneix, ¿eh?
MIQUEL. ¡*Guajeta*, 475
ja hu sabrà el sinyor rector!

ESCENA IX

Dichos y Tofolet por el foro.

TOFOLET. Me deixí abans la vareta... *Tomándola de junto a la mesa que ocupó.*
MIQUEL. ¡Animetes santes!
VIÇANTETA. ¡Calla!
TOFOLET. ¡Bon encuentro!
MIQUEL. ¡Condemnat!
Hui vaig en desgràcia. 480
TOFOLET. Tinc
un desig...
MIQUEL. *[Apart]*[v] Me tallà el pas.
En pretext[w] de vore a l'ama,
refugiem-se prompte dalt. *Vase por la izquierda precipitadamente.*

ESCENA X

Todos menos el sinyor Miquel.

TOFOLET. *[Apart]* ¡Ah, traïdor!
XIMET. ¡Com s'ha esmunyit!
¡Ara em podia pegar! 485
TOFOLET. Mala cara fas, Ximet:
segurament t'ha donat
per a sopes.
XIMET. Matadones,
més que Matadones. Va
darrere de Viçanteta 490
més confús i més torbat...
VIÇANTETA. ¡Segur que el pare Josep
hui se desdejunarà
a bon[a] hora! ¿No fas compte
d'allargar-te?
XIMET. Li sap mal 495

que t'heu diga.

VIÇANTETA. Ací hi han bultos
de sobra, conque a *jopar*.[33]

TOFOLET. Ara em dóna a mi la gana
de pendre asiento. *Sentándose.*

XIMET. Ja vaig.
¿Me dones un cigarret?

VIÇANTETA. ¡És fort i te pots torbar!
Fuig.

XIMET. Quan baixe el so Miquel
toca-li el bombo de llarg.
Vinga. *Pidiéndole el chocolate.*

VIÇANTETA. Tin. *Dándoselo.*

XIMET. Xica, el teu novio
quins gojos te cantarà. *Vase por el foro.*

VIÇANTETA. Ves-te'n d'ací, mala pell,
i no tornes enjamai.
¡Poca vergonya! ¡Que encàra
tinga valor de xafar
estes rajoles! ¡Traïdor!
Per lo temps te penarà. *Vase por la cocina.*

ESCENA XI

Tofolet, solo.

TOFOLET. ¡[Hi] haurà una dona en lo món
més falsa i més embustera!
¿Pues no m'acaba de dir
son pare: ja és cosa feta;
ma filla, ans d'un mes se casa
en l'escolà? ¡Santa Tecla!
¡A no estar loca, impossible!...
¿I el lechuguino,[34] a on se queda?
Tòfol, a on tu t'has quedat:
¡a la luna[x] de València!
Mes jo no dec consentir...
¡I que puga jo voler-la
encara! ¡Sóc un borrego!
¡En quant passa la tormenta
dels sels, adiós!

ESCENA XII

Tofolet y don Eugenio por el foro.

D. EUGENIO. Impaciente
hasta ver lo que contesta
a mi carta, no sosiego.
TOFOLET. ¿Atra volta se despenja
per ací este home?
D. EUGENIO. ¡Muchachas! *Llamando.* 530
¿Por dónde andará Vicenta?
TOFOLET. ¿I encara porta la rosa?
Sols de vore-la tinc febra.
¿Si la durà aposta este home
per a que jo li la veja? 535
No, pues de mi no se burla.
D. EUGENIO. Su fragancia me enajena.
TOFOLET. Hombre... *[Apart]* ¡Que jo en estos casos
Levantándose.
no sàpia mai explicar-me!
[Alt] Si usté viene a refregarme 540
esa rosa por los nasos...
Amáguela buenamente,
mire que yo no soy manco.
D. EUGENIO. ¡Oiga! ¿Usted está demente?
TOFOLET. ¿Va un duro que se la arranco? 545
D. EUGENIO. ¿Cómo?
TOFOLET. I no me faça pinos,
perquè Tofolet Navarro...
D. EUGENIO. ¡Quite allá!...
TOFOLET. De lechuguinos
com vosté se'n menja un carro.
D. EUGENIO. ¡Insolente!
TOFOLET. ¿Hu vol provar? 550
¡Ixca, ja que tan ufano!
Si no fóra... *Haciendo ademán de darle un bofetón.*
D. EUGENIO. ¿A mí la mano? *Cogiéndole un brazo y sujetándoselo con fuerza.*
TOFOLET. ¡Oi! Home, solte'm.
D. EUGENIO. ¿Soltar?
Ya que explicarse no acierta
su enojo, saldré del paso 555

plantándole a usté en la puerta.

Arrastrándolo hacia la puerta.

TOFOLET. ¡Hombre, que me trenca el braso!
Mire que li talle els dits...
D. EUGENIO. Usté quiso propasarse...
TOFOLET. ¿Que uno no puede rascarse
hasiendo asina? *Llevando la mano a la cabeza.*

ESCENA XIII

Dichos y Viçanteta por la puerta de la cocina.

VIÇANTETA. ¡Estos crits!
¡Don Eugenio!
TOFOLET. *[Apart]* ¡Quin afronte!
VIÇANTETA. Déjelo estar, por favor.
D. EUGENIO. Pero mujer, este loco
sin motivo ni razón...
TOFOLET. Lo que mis ojos han visto...
VIÇANTETA. Y esos ojos de mussol,
¿qué vieron? Parla.
TOFOLET. Hase poco
esta mujer, que es peor
que Alabolena,[35] en presensia
de mi presencia le dió
a usté esa rosita.
D. EUGENIO. Cierto.
VIÇANTETA. *[Apart]* ¡Ja comprenc! Mereix perdó.
Però ans li'l faré guanyar.
D. EUGENIO. Está usted en un error;
esta rosa...
VIÇANTETA. Y esta carta. *Sacando una del bolsillo y dándosela.*
D. EUGENIO. ¡Ah, gracias, muchacha! Son
de una joven a quien amo.
VIÇANTETA. La neboda del doctor
que viu dalt, ¿està enterat?
D. EUGENIO. Y como no hay ocasión
para hablarnos, pues su tío
se opone...
TOFOLET. ¡Vamos! ¡Ya estoy!
D. EUGENIO. Vicenta es la mensajera

de nuestra honesta pasión. 585

TOFOLET. ¿Ahora, yo qué meresía?
Tinga, casque'm usté el llom. *Dándole la varita.*

D. EUGENIO. Únicamente deseo
vuestra reconciliación.
Siendo causa involuntaria, 590
yo debo...

VIÇANTETA. Eso sí que no:
me case en lo so Miquel;
arreglat hu tenim tot.

D. EUGENIO. Seguro que cuando vuelva
os hallaré en paz. Adiós. 595

Vase por el foro. Estos dos últimos versos los dirá don Eugenio al aparecer el so Miquel.

ESCENA XIV

Dichos, menos don Eugenio. El so Miquel y la Morena, saliendo precipitadamente por la izquierda: el so Miquel, dirigiéndose a la puerta del foro, donde la Morena lo alcanzará. Viçanteta y Tofolet quedarán en último término, separados.

MORENA. Debaes corre, desastrat. *Cogiéndolo de un brazo.*

MIQUEL. ¡Dona, tinga enteniment!

MORENA. De l'asiento no he volat
al vore'l, per mirament.

VIÇANTETA. ¿Què vol dir?...

TOFOLET. ¡Baixa en bon punt! 600

MIQUEL. ¡Vaja un dia!

VIÇANTETA. ¡Jo m'admire!

MORENA. Vinga'm ací... *Bajándolo al proscenio.*

MIQUEL. *Dies irae*
dies illa: ¡sóc difunt!
¡Què diran!

MORENA. Això es desprècia.

MIQUEL. Calme's, per Déu, Salvaora. 605

MORENA. ¿Calmar? ¡Si vosté no fóra
com és un membre d'iglésia!

MIQUEL. ¡Dona!

MORENA. ¡I ell està canviat!

En dos mesos que no el veig,
¡Jesús! ¿Com me s'ha quedat 610
tan arropit i tan lleig?
¡De vore abans que tenia
aquell llustre i aquell greix!

MIQUEL. Més flac estic.

MORENA. ¡Si pareix
l'estampa de l'heretgia! 615

MIQUEL. ¿Jo?...

TOFOLET. Ja li ha caigut què fer.

MIQUEL. Com no m'[he] afaitat encara...

MORENA. ¡Si té més trista la cara
que un resibo de fosser! [36]

MIQUEL. ¿Vosté és que hu pren a recreo?... 620

MORENA. ¡Ja es coneix, ànima en pena,
que li ha faltat el conreo
i el mimo de la Morena!

MIQUEL. *[Apart]* Gràcies.

MORENA. ¡Estic molt amarga!

MIQUEL. *[Apart]* ¡Quin mimo!

MORENA. ¡Desenganyat! 625

MIQUEL. ¡La boca gire a un costat
si el nostre festeig s'allarga!

MORENA. Ja pot dir-me la raó
de la seua absència; prompte.
Vullc que done vosté compte 630
de tot.

MIQUEL. *[Apart]* ¡Quina obligació!...
[Alt] Mire, val vosté un tesor,
bé hu diu el goig que me fea:
però m'asusta una idea...
i... francament, li he pres por. 635

MORENA. Siguen vostés testimonis. *Volviéndose a Viçanteta y Tofolet.*
¿Quin defecte en mi ha observat
que puga haver-lo asustat,
Matadones del dimoni?

MIQUEL. ¡Ahí està la meua pena! 640

MORENA. ¡Ja caic! ¡No tindrà eixa sort!
¿Pues que vosté a la Morena
també creu tocar-li a mort?
Pitjor que el que se morí...
I el pobret se n'anà.

MIQUEL. ¡*Justo*! 645
¡Eixe, pues, és el meu susto,
no em despatxe també a mi!

MORENA. Excuses tot.
TOFOLET. ¡Vaja un maula!
MIQUEL. ¡Quin empeño!
MORENA. Sóc formal;
vosté no és ningun xaval, 650
i la paraula és paraula.
TOFOLET. Home, acabe d'explicar-se... *Acercándose.*
MIQUEL. ¿A este Lucifer, qui el fica?
TOFOLET. No et vol, perquè en esta xica
està a vespres de casar-se. 655
MORENA. ¡Santíssim Cristo del Grau!
VIÇANTETA. ¡Alça, món! ¡Ja han paregut!...
MORENA. Primer el penge d'un clau.
Xica, ¿i tu t'heu has cregut?... *A Viçanteta.*
VIÇANTETA. ¡Clar! *Bajando al proscenio.*
MIQUEL. *[Apart]* ¡Quan la pedré de vista! 660
VIÇANTETA. A cosir-me van la roba.
MORENA. ¡No debaes te veig tan tova!
VIÇANTETA. ¡Ja veu si és mala conquista!
MORENA. ¡I ella hu diu en un fervor!
TOFOLET. *[Apart]* No hi ha remei, està loca. 665
MORENA. Vinga i faça'm el favor
de dir-li que s'equivoca. *Cogiéndolo de un brazo y poniéndolo delante de Viçanteta.*
MIQUEL. ¡Morena, per tots els Cristos
que hi ha en la iglésia! Atre rato...
MORENA. Vinga...
VIÇANTETA. ¡Jesús, quin retrato *Riéndose.* 670
p'a una caixeta de mistos!
MORENA. ¿Què li pareix?
MIQUEL. ¡Viçanteta!
MORENA. ¿Està sord?
MIQUEL. ¡Me se burlava!
TOFOLET. *[Apart]* ¡Sielos!...
VIÇANTETA. ¿Vosté què es pensava?
A la Morena.
MORENA. ¡No me faces tan goleta! [37] 675
¡Com hu has vist tort!...
MIQUEL. *[Apart]* Hui me penge.
MORENA. ¿T'ha pegat en l'ull la purna?
VIÇANTETA. Fique'l vosté en una urna
a on la pols no se li'l menge...
MORENA. Puga ser.
MIQUEL. *[Apart]* ¡Mal espirit! [y] 680
VIÇANTETA. Que jo, si els sels s'ha curat, *Indicando a Tofolet.*

tinc un nòvio més templat...
TOFOLET. ¡Santeta!
VIÇANTETA. ¡Prou has patit!
¡Quin chasco! *Señalando al so Miquel.*

TOFOLET. Hasta els ulls té rojos.
MIQUEL. Prompte tornarà a enviudar. *A la Morena.* 685

ESCENA ÚLTIMA

Dichos y Ximet por el foro.

XIMET. Que passe a cantar uns gojos. *Al so Miquel.*
MIQUEL. ¡Bo estic jo per a cantar!
Quan tinc el humor més negre...

XIMET. ¿Hau fet pau? *A Viçanteta y Tofolet.*

TOFOLET. Xas un sigarro.
XIMET. ¿I el so Miquel s'ha endut marro? 690
¡Remundo i lo que m'alegre!
MORENA. ¿Per què tan acovardat?
MIQUEL. ¡Eixe geni m'assessina!
MORENA. ¿I si el carinyo el domina?
MIQUEL. Com un àngel ha parlat, 695
però me queda atra espina...
MORENA. Comprenc lo que el desinquieta,
i a tots mos alegraria
acabar l'*Orxateria*
ouint una palmaeta. 700

FIN

NOTES TEXTUALS

[a] A *A* figura també la següent nota: «*Faltaría a un sagrado deber si al imprimir esta pieza no hiciera público mi agradecimiento hacia los principales actores y actrices que la han desempeñado. Con ellos debo compartir los aplausos con que el indulgente público del Teatro Principal la ha recibido. A la benevolencia de éste y al acierto y buena voluntad de aquéllos quedará eternamente reconocido s.s. Eduardo Escalante*».

[b] A *A*, *del*.

[c] A *A*, *aixe*. Deu tractar-se d'una errada d'impremta.

[d] A *A* i *OC*, *ma huela*. Transcrivim com de costum, *agüela*.

[e] A *A*, *llevaba*.

[f] A *A*, *el chocolate*.

[g] A *A*, *varas*.

[h] Ni a *OC* ni a *A* figura com a apart, però el sentit dramàtic ho demana.

[i] Esmenem *ha* per *he* per tal d'evitar confusions de lectura.

[j] A *A*, *perdonau-me*.

[k] A *A*, *da* (és a dir, *d'a*).

[l] Esmenem *faç* per *faig* per tal d'evitar confusions de lectura.

[m] V. n. [i].

[n] V. n. [l].

[o] A *OC*, *precian-se*. Esmenem tot seguint A.

[p] A *A*, *aquí*.

[q] A *OC*, *aquel*. Esmenem tot seguint A.

[r] V. n. [i].

[s] A *A*, *ponet*.

[t] A *OC*, *al*. Esmenem tot seguint A.

[u] V. n. [i].

[v] No figura com a apart a *OC* ni *A*, però sembla evident que ho és.

[w] A *OC* i *A*, *pretexte*. Sembla una errada, perquè el vers resulta així hipermètric. Esmenem per *pretext*.

[x] *Sic*.

[y] A *A*, *esperit*.

NOTES CRÍTIQUES

[1] Matilde Ruiz. Una de les actrius habituals del teatre d'Escalante. Va participar en l'estrena d'*Un grapaet i prou* i estrenà un total de vuit peces de l'autor. La darrera va ser *La xala* (1871).

[2] Elías Martínez y Boronat. Empresari de diversos teatres valencians: del Princesa passaria en 1877 al Principal, on faria unes importants obres de remodelació de l'escenari. Va ser també empresari del teatre Apolo.

[3] *Sou*: v. n. [4] a *Bufar en caldo gelat*.

[4] *Quimera*: inquietud d'ànim, angustia, preocupació intensa (*DCVB*).

[5] Es refereix a la *dot*.

[6] *Calda*: colp fort o reprensió molt severa (*DCVB*).

[7] Vol dir *mitja pastilla*: es refereix a les pastilles de xocolata amb les que, un cop foses, es preparava aquesta beguda.

[8] *Prevalicar*: xerrar, parlar molt, sobretot disputant (*DCVB*).

[9] *Bulto*: es deu referir, segurament, per la semblança amb els ninots per causa de la immobilitat de Tofolet, als *bultos* de Sant Vicent, ninots que, des de temps molts antics –l'acte es troba documentat des de l'any 1572– es munten sobre un cadafal a l'església de sant Esteve de València, per tal de representar el bateig de sant Vicent Ferrer, amb tots els personatges que hi van participar.

[10] *Cornaló*: mena de bossa que es forma a un cap de la manta dels pagesos i que serveix per a portar-hi menjars i objectes de poc embalum (*DCVB*).

[11] La porta que, a les cuines de les cases de pisos, s'obria sobre el buit del pou comú.

[12] Aigua de civada, de llima, etc., és a dir, diferents tipus de gelats i begudes.

[13] *Saragata*, a més de cognom de persona, significa renou, desorde acompanyat o soroll, generalment de brega (*DCVB*). Més endavant l'escolà es referirà als ulls de Viçanteta com *saragateros* (v. 380).

[14] *Guillar-se-les*: anar-se'n, desaparéixer de pressa.

[15] Es deu de tractar d'alguna rifa benèfica organitzada en combinació amb la parròquia a la que pertany l'escolà.

[16] Un lligat de cigars havans.

[17] *Mescleta*: beguda composta de diversos líquids, especialment orxata o ordi gelat barrejat amb aigua (*Martí G. Dicc.* citat al *DCVB*).

[18] V. n. [3].

[19] *Minié*: paraula francesa, difícil d'identificar tal com apareix grafiada. Pot ser minier, minière, mineur, meunier, meunière, etc. Per cert que l'última paraula citada significa també *morena*, peix depredador. Escalante, com ja s'ha dit en altres ocasions, coneixia el francés; és possible, doncs, tot i que no n'estem segurs, que aquesta paraula amague un acudit tan enginyós. En qualsevol cas, cal llegir mi-ni-é perquè el vers no siga hipermètric.

[20] *Goleta*: exclamació, amb el valor de beneit, mancat de sentit. Designa també el manicomi. V. n. [10] a *Bufar en caldo gelat*.

[21] *Qüern*: moneda de dos quartos de coure, dels Borbons, equivalent a quatre diners (*DCVB*).

[22] *Divuité*: moneda antiga valenciana que valia divuit diners de plata (*DCVB*).

[23] *Gaia*: tros de roba triangular o tallat en biaix per a afegir-se en el baix de les camises o a l'entrecuix dels calçotets per donar-los més amplada (*DCVB*).

[24] *Petate*: «hombre mentiroso o estafador» (*DUE*).

[25] *Flos sanctorum*: nom que reben les diverses col·leccions d'hagiografies, molt esteses a la cultura occidental des de la *Legenda Aurea* del franciscà Jacopo de Varazze (segle XIII).

[26] Consoladora dels afligits, una de les invocacions de la Verge Maria.

[27] *Rotglet*: roda de fusta voltada de campanetes, que es fa sonar en alçar Déu i en cantar el Glòria (*DCVB*).

[28] Possiblement derivat de *guillar*, perdre l'enteniment.

[29] *Guapo*: v. n. [29] a *Bufar en caldo gelat*.

[30] *Lapo*: «cachete o bofetada» (*DUE*).

[31] Es refereix a les Ànimes del Purgatori.

[32] *Parigual*: «igual o muy parecido» (*DUE*).

[33] *Jopar*: de *jopeo*, passeig. A passejar.

[34] *Lechuguino*: «joven afectadamente elegante o presumido» (*DUE*). Es refereix a don Eugenio.

[35] Vol dir Anna Bolena (1507-1536), reina d'Anglaterra, segona muller d'Enric VIII, que es divorcià de Caterina d'Aragó per casar-se amb ella, fet que fou l'inici del trencament de l'església anglicana amb la de Roma. Acusada d'adulteri, el rei la feu executar per casar-se amb Joana Seymour.

[36] El *fosser* és l'enterramorts. El rebut seria el d'alguna societat d'assegurances dedicada fonamentalment a fer-se càrrec de les despeses del soterrament de l'assegurat.

[37] V. n. [20].